

آثار حقوقی بیمه حوادث و درمان (بخش دوم)

مؤلفان: دکتر هدایت‌الله سلطانی نژاد^۱

رحیم هادی پور^۲

۲-۴. تعهدات مرتبط با تحقق حادثه

آخرین تعهد بیمه‌گذار، وظایف مرتبط با تحقق خطر موضوع قرارداد است، بیمه‌گذار ملزم به پیشگیری و نجات و ملزم به اعلام آن به بیمه‌گر است.

۲-۴-۱. تکلیف پیشگیری^۳

بیمه حوادث و درمان نسبت به سایر بیمه‌ها از وضعیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا موضوع آن تحت پوشش قرارداد آن خطر است که سلامتی انسان را تهدید می‌کند. بنابراین به لحاظ خصوصیت خاص موضوع بیمه، تعهد بیمه‌گذار در پیشگیری خطر، نسبت به سایر موارد متفاوت است، در بیمه اموال

و بیمه مسئولیت، وظیفه بیمه‌گذار در مراقبت از مورد بیمه، مانند به حداقل رسانیدن احتمال خطر آتش‌سوزی، با به کار بردن دستورالعمل‌های ایمنی در حین اجرای کار، توسط کارگران - که موجب کاهش احتمال رویداد و مسئولیت کارفرما شود - قابل لمس است، اما چگونگی مراقبت جهت به حداقل رسانیدن خطراتی که سلامتی انسان را نشانه رفته است، معیار مشخصی ندارد؛ بنابراین شورای عالی بیمه در تنظیم مقررات شرایط عمومی حوادث و درمان، برخی مصادیقی که ارتکاب آن توسط بیمه‌گذار یا بیمه‌شده و ذی‌نفع، نشانه نقض پیشگیری و مراقبت است و منجر به خطر افتادن سلامتی بیمه‌شده می‌گردد، احصا نموده است.^۴

۴. ماده ۲۴ شرایط عمومی بیمه حوادث مقرر می‌دارد: «موارد زیر و یا تحقق خطر ناشی از آن از شمول تعهدات بیمه‌گر خارج است: الف. خودکشی و یا اقدام به آن. ب. صدمات بدنی که بیمه‌شده عمداً موجب آن می‌شود. ج. مستی و یا استعمال هرگونه مواد مخدر و یا داروهای محرک بدون تجویز پزشک. د. ارتکاب بیمه‌شده به اعمال مجرمانه اعم از مباشرت، مشارکت و یا معاونت در آن ... ز. فوت بیمه‌شده به علت حادثه عمدی از طرف ذی‌نفع (اعم از مباشرت، مشارکت و یا معاونت)».

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه قم، دانشکده حقوق

۲. کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه قم

۳. ماده ۱۵ قانون بیمه مقرر می‌دارد: «بیمه‌گذار باید برای جلوگیری از خسارت، مراقبتی را که عادتاً هرکس از مال خود می‌نماید، نسبت به موضوع بیمه نیز بنماید...».

۲-۴-۲. جلوگیری از توسعه خسارت

مشکلی وجود ندارد، طبق مقررات قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه درمان، تنها بیمه‌گذار موظف به اعلام وقوع حادثه است، اما در بیمه حوادث که بیمه‌گذار قرارداد را به نفع ثالث (بیمه‌شده، ذی‌نفع) منعقد کرده است، علاوه بر بیمه‌گذار، برحسب مورد، بیمه‌شده و ذی‌نفع موظف به اعلام وقوع حادثه به بیمه‌گر هستند:

- مواقعی که بیمه‌گذار و بیمه‌شده شخص واحدی هستند، اگر وقوع حادثه مورد بیمه موجب نقص عضو و یا از کارافتادگی بیمه‌گذار گردد، صرفاً بیمه‌گذار موظف به اعلام وقوع حادثه است؛ زیرا سرمایه بیمه فقط به بیمه‌گذار پرداخت خواهد شد.

- مواقعی که بیمه‌گذار و بیمه‌شده شخص واحدی نباشند، یعنی بیمه‌گذار در بیمه حوادث، خطراتی که سلامتی بیمه‌شده را تهدید می‌کند، نزد بیمه‌گر تحت پوشش قرار دهد، چنانچه وقوع حادثه مورد بیمه موجب نقص عضو و یا از کارافتادگی بیمه‌شده گردد، علاوه بر بیمه‌گذار، بیمه‌شده نیز موظف به اعلام وقوع حادثه است؛ زیرا هر چند سرمایه بیمه به بیمه‌شده پرداخت می‌گردد، بیمه‌گذار نیز به دلیل اینکه طرف قرارداد بیمه است و نفع معنوی در انعقاد قرارداد و پرداخت سرمایه بیمه به بیمه‌شده دارد، موظف به اعلام وقوع حادثه است. اما هر یک از آنان که به تکلیف خود در اعلام وقوع حادثه عمل نمود، مسئولیت از دوش دیگری برداشته خواهد شد.

- مواقعی که بیمه‌گذار و بیمه‌شده شخص واحدی هستند، اگر وقوع حادثه مورد بیمه موجب فوت بیمه‌گذار گردد، سرمایه بیمه به ذی‌نفع پرداخت خواهد شد؛ بنابراین ذی‌نفع باید وقوع حادثه را به بیمه‌گر اعلام کند.

- مواقعی که بیمه‌گذار و بیمه‌شده شخص واحدی نباشند، اگر وقوع حادثه مورد بیمه موجب فوت بیمه‌شده گردد، علاوه بر بیمه‌گذار، ذی‌نفع نیز موظف به اعلام وقوع حادثه است. هر یک از آنها که به تکلیف خود در اعلام وقوع حادثه عمل نمود، مسئولیت از

چنانچه، تحقق خطر موضوع بیمه منجر به نقص عضو و از کارافتادگی بیمه‌شده شود، تعهد بیمه‌گر در پرداخت سرمایه بیمه، به نسبت اینکه نقص عضو و از کارافتادگی کلی یا جزئی و همچنین دائم یا موقت باشد، متفاوت است. همچنین به دلیل اینکه بیمه درمان از بیمه‌های خسارتی است، میزان تعهد بیمه‌گر در پرداخت خسارت، به نسبت میزان خسارت وارده (هزینه درمان) تا حداکثر تعهد بیمه‌گر متفاوت است؛ بنابراین از یک طرف منفعت بیمه‌گر، در گرو به حداقل رسانیدن درصد نقص عضو و از کارافتادگی و کاهش مدت آن است و از طرف دیگر منطق عرفی و رفتار انسان متعارف، چنین حکم می‌کند که بیمه‌شده انواع مراقبت‌های پیشگیرانه در جلوگیری از وقوع حادثه و یا تقلیل آسیب‌پذیری و در مواقع بروز حادثه انجام دهد. از این رو به محض اینکه خطر موضوع بیمه (به جز فوت بیمه‌شده) رخ داد، ابتدا بیمه‌شده موظف است به پزشک مراجعه نموده و خود را تحت درمان قرار دهد تا میزان خسارت وارده به حداقل ممکن تقلیل یابد.^۱ بنابراین بیمه‌شده نمی‌تواند به علت آنکه تحت پوشش بیمه است، از انجام مراقبت‌های لازم برای حفظ سلامتی خود امتناع نماید و یا در مواردی که حادثه در شرف وقوع است و او با عملیات متعارفی می‌تواند جلوی وقوع حادثه را بگیرد، از این امر امتناع کند.

۲-۴-۳. اعلام وقوع حادثه به بیمه‌گر

مطابق مقررات شرایط عمومی بیمه حوادث و درمان، بیمه‌گذار موظف به اعلام وقوع خطر موضوع بیمه به بیمه‌گر است. سؤال: آیا در بیمه حوادث و درمان، به جز بیمه‌گذار، شخص دیگری نیز موظف به اعلام وقوع حادثه است؟ در مورد شخصی که مکلف به اعلام وقوع حادثه است، در اکثر موارد اختلاف و

۱. ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث مقرر می‌دارد: «... به محض وقوع حادثه غیر از فوت، بیمه‌شده موظف است به پزشک مراجعه نموده و دستورهای وی را مراعات و خود را تحت معالجه قرار دهد...»؛ همچنین از مفهوم موافق ماده ۷ و ۸ شرایط عمومی بیمه درمان می‌توان الویت مراجعه به پزشک و تحت درمان قرار گرفتن استنباط نمود، زیرا در مقررات ذکر شده، بیمه‌گذار ظرف سه روز از زمان بستری شدن بیمه‌شده در بیمارستان موظف به اعلام وقوع خطر موضوع بیمه به بیمه‌گر است.

مطابق مقررات
شرایط عمومی بیمه
حوادث و درمان،
بیمه‌گذار موظف
به اعلام وقوع فطر
موضوع بیمه به
بیمه‌گر است

دوش دیگری برداشته خواهد شد.^۱

سؤال: تکلیف اعلام وقوع حادثه از چه زمانی شروع و ظرف چه مدتی باید اعلام شود؟ مطابق مقررات قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه حوادث و درمان، از تاریخ اطلاع از وقوع حادثه، وظیفه اعلام برعهده بیمه گذار یا بیمه شده و ذی نفع استقرار می یابد. اما مدت زمانی که در طی آن مدت بتوان بیمه گر را مطلع نمود، با توجه به نوع بیمه و حادثه متفاوت است. چنانچه حادثه منجر به نقص عضو و از کار افتادگی بیمه شده گردد، ظرف مدت پنج روز، چنانچه حادثه منجر به فوت بیمه شده گردد، باید ظرف مدت دو هفته (چهارده روز) و چنانچه بیماری منجر به بستری شدن بیمه شده در بیمارستان گردد، ظرف مدت سه روز باید بیمه گر مطلع گردد.

قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه حوادث و درمان، نحوه محاسبه مهلت های ذکر شده را مسکوت گذاشته است؛ بنابراین در این باره، باید مطابق قواعد مذکور در قانون آئین دادرسی مدنی نسبت به تعیین و حساب مواعید عمل نمود. مطابق مقررات آئین دادرسی مدنی روز اطلاع از وقوع حادثه و روز اعلام وقوع حادثه به بیمه گر، جزء مدت محسوب نمی شود، همچنین، چنانچه روز آخر موعد (مدت) مصادف با روز تعطیلی باشد و یا به جهت آماده نبودن دستگاه اداری بیمه گر یا نمایندگی بیمه، امکان تسلیم نامه حاوی اعلام وقوع حادثه ممکن نباشد، آن روز نیز جزء مدت به حساب نمی آید و روز آخر موعد، روزی خواهد بود که دستگاه اداری بیمه گر یا نمایندگی بیمه،

۱. ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث مقرر می دارد: «وظایف بیمه شده، بیمه گذار و ذی نفع در صورت وقوع حادثه الف. به محض وقوع حادثه غیر از فوت، بیمه شده موظف است ... مراتب را کتباً به اطلاع بیمه گر برساند. ب. در صورت فوت بیمه شده، بیمه گذار و یا ذی نفع مراتب را ... کتباً به اطلاع بیمه گر برسانند...».

پنانه بیمه‌گذار و بیمه‌شده و ذی‌نفع به وظایف مقرر عمل نمایند و تخلف آنان منجر به خسارت بیمه‌گر شود، بیمه‌گر می‌تواند ضرر و زیان خود را از تعهدات قابل پرداخت به بیمه‌گذار، بیمه‌شده و ذی‌نفع کسر کند

بعد از تعطیلی یا رفع مانع باز شود.^۱ سؤالی که مطرح است اینکه وظیفه بیمه‌گذار در مواجهه با حوادثی که فاقد علائم آسیب هستند چیست؟ در مواردی که به نظر می‌رسد، حادثه منجر به ایراد خسارت نشده است، ولی متعاقباً مشخص می‌شود که برخلاف تصور ابتدایی، حادثه خسارت بار بوده است؛ به طور مثال، حادثه مورد بیمه مانند تصادف رانندگی رخ می‌دهد، ولی بیمه‌شده هیچ‌گونه علائم آسیب دیدگی جدی در خود احساس نمی‌کند، بنابراین بیمه‌شده یا بیمه‌گذار به تصور اینکه حادثه هیچ‌گونه خسارت جانی به بار نیاورده است، خود را موظف به اعلام وقوع خطر موضوع بیمه، به بیمه‌گر نمی‌داند. اما پس از مدتی، علائم بیماری آشکار شده و با وجود درمان منجر به نقص عضو، از کار افتادگی یا فوت بیمه‌شده می‌گردد، به نظر می‌رسد در چنین مواقعی بتوان با تکیه بر منطق عرفی و رفتار انسان محتاط نسبت به موضوع مطرح شده تصمیم گرفت؛ یعنی رفتار انسان محتاط، در مواجهه با تصادف رانندگی که بر حسب ظاهر فاقد علائم آسیب دیدگی است، مدنظر قرار داد. چنانچه مطابق عرف معمول جامعه، مراجعه او به پزشک و اعلام وقوع حادثه به بیمه‌گر مقتضی است، بیمه‌شده یا بیمه‌گذار، موظف به انجام وظایف ذکر شده در قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه حوادث و درمان هستند. در غیر این صورت بیمه‌گذار یا بیمه‌شده تکلیفی به مراجعه به پزشک و اعلام به بیمه‌گر ندارند (بابایی، ۱۳۸۶).

شورای عالی بیمه، در مواد ۱۵ و ۲۰ شرایط عمومی حوادث و ماده ۱۶ شرایط عمومی بیمه درمان بیمه‌گذار و دیگر اشخاصی که موظف به اعلام وقوع خطر موضوع بیمه به بیمه‌گر هستند را ملزم نموده است که به صورت مکتوب وقوع خطر موضوع بیمه را به بیمه‌گر اعلام نمایند.

قانون بیمه و شرایط عمومی بیمه حوادث و درمان در مورد فردی که می‌تواند وقوع حادثه را به اطلاع او برسانند، تصریحی ندارد. در قراردادهای بیمه معمولاً نشانی و شماره تلفن محل‌هایی برای تماس و یا مراجعه تعیین شده است، بیمه‌گذار می‌تواند به این مراکز که متعلق به بیمه‌گر است، وقوع حادثه را اعلام کند. علاوه بر این، در مواردی که عقد بیمه به واسطه نماینده بیمه منعقد شده است، بیمه‌گذار می‌تواند وقوع حادثه را به اطلاع همان نماینده برساند و این اعلام در حکم اعلام به بیمه‌گر محسوب خواهد شد. هر چند که در این باره تصریح قانونی وجود ندارد، ولی سمت نمایندگی در قرارداد بیمه تنها مربوط به انعقاد بیمه و دریافت حق بیمه نمی‌شود و در مراحل مختلف اجرای قرارداد نیز جریان دارد. به طور معمول نمایندگی‌های بیمه، محل رجوع مسائل مختلف بیمه‌گذار محسوب شده و اعلام حادثه را از بیمه‌گذار پذیرفته و آن را به شرکت بیمه منتقل می‌کنند.

چنانچه بیمه‌گذار و بیمه‌شده یا ذی‌نفع به وظیفه خود عمل نمایند، نحوه برخورد و کیفر آنان چگونه خواهد بود؟ قانون‌گذار در قانون بیمه، بیمه‌گر را از مسئولیت مبری دانسته است.^۲ اما برخی از نویسندگان ضمانت اجرای ذکر شده را بسیار سنگین و غیر منصفانه می‌دانند و تفسیر دیگری از ماده قانونی را ضروری می‌دانند (بابایی، ۱۳۸۶). شورای عالی بیمه با در نظر گرفتن مفاد ماده ۳۵ قانون بیمه ضمانت اجرا مقرر در قانون بیمه را تعدیل نموده است و در برخورد با بیمه‌گذار یا بیمه‌شده یا ذی‌نفعی که به وظایف مقرر توجهی ننموده است، به جای سقوط تعهدات بیمه‌گر، جبران ضرر و زیان بیمه‌گر را مقرر داشته است. بنابراین چنانچه بیمه‌گذار و بیمه‌شده و ذی‌نفع به وظایف مقرر عمل نمایند و تخلف آنان منجر به خسارت بیمه‌گر شود، بیمه‌گر می‌تواند ضرر و زیان خود را از تعهدات قابل پرداخت به بیمه‌گذار، بیمه‌شده و

۱. ماده ۴۴۴ قانون آئین دادرسی مدنی مقرر می‌دارد: «چنانچه روز آخر موعد، مصادف با روز تعطیل باشد و یا به جهت آماده‌نبودن دستگاه قضایی مربوط امکان اقدامی نباشد، آن روز به حساب نمی‌آید و روز آخر موعد، روزی خواهد بود که ادارات بعد از تعطیلی یا رفع مانع باز می‌شوند». ماده ۴۴۵ قانون آئین دادرسی مدنی مقرر می‌دارد: «مواعیدی که ابتدای آن تاریخ ابلاغ یا اعلام ذکر شده است، روز ابلاغ و اعلام و همچنین روز اقدام جزو مدت محسوب نمی‌شود».

۲. ماده ۱۵ قانون بیمه مقرر می‌دارد: «بیمه‌گذار باید ... اولین زمان امکان و منتهی در ظرف پنج روز از تاریخ اطلاع خود از وقوع حادثه، بیمه‌گر را مطلع سازد والا بیمه‌گر مسئول نخواهد بود...».

در بیمه حوادث، وجود شش‌شصت ثالث، علت عمده انعقاد قرارداد است، همچنین شش‌شصت ثالث مطرح در این بیمه، متنوع بوده و ویژگی‌های منحصربه‌فردی دارد به‌گونه‌ای که در سایر قراردادها چنین نیست

ذی‌نفع کسر کند. در همین ارتباط ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث مقرر می‌دارد: «... در صورتی که بیمه‌گذار، بیمه‌شده و یا ذی‌نفع تکالیف مقرر در این ماده را انجام ندهند، بیمه‌گر می‌تواند ضرر و زیان وارده به‌لحاظ عدم اجرای تکالیف مزبور را از تعهدات قابل پرداخت خود کسر نماید؛» از این‌رو اجرای ذیل ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث منوط دو عامل است، نخست؛ عدول بیمه‌گذار، بیمه‌شده و ذی‌نفع از وظایف پیش‌بینی شده و دوم؛ تخلف نامبردگان منجر به ورود ضرر و زیان بیمه‌گر گردد. باید توجه داشت، شورای عالی بیمه در تنظیم شرایط عمومی بیمه درمان، ضمانت اجرایی نسبت به تخلف بیمه‌گذار، بیمه‌شده در مراجعه به پزشک و اعلام وقوع خطر موضوع بیمه پیش‌بینی ننموده است؛ بنابراین برای مشخص نمودن ضمانت اجرا باید به قانون بیمه که نسبت به تمام بیمه‌ها جاری است، مراجعه نمود و قائل به سقوط تعهدات بیمه‌گر، در مواقع تخلف بیمه‌گذار و بیمه‌شده از وظایف مقرر شده. اما برخی نویسندگان، قائل به تفسیر ماده ۱۵ قانون بیمه شده‌اند، به نحوی که از سقوط تعهدات بیمه‌گر جلوگیری نماید و با الهام از ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث، بهترین ضمانت اجرا را جبران ضرر و زیان بیمه‌گر از طریق کسر خسارات وارده از مبلغ قابل پرداخت توسط بیمه‌گر محسوب نموده‌اند (بابایی، ۱۳۸۶).

ذی‌نفع ملزم به قبول خواسته آنها هستند.^۱ در صورت فوت بیمه‌شده، نخست ذی‌نفع ضمن اعلام فوت در موعد مقرر به بیمه‌گر، باید فوت بیمه‌شده را اثبات کند، بهترین دلیل برای اثبات، گواهی فوت صادره از سوی پزشک معالج یا پزشکی قانونی و یا جواز دفن صادره است. دوم؛ اگر ذی‌نفع، ورثه قانونی متوفی باشد، او باید گواهی انحصار وراثت ارائه دهد، چنانچه مشخصات شخصی غیر از ورثه به‌عنوان ذی‌نفع در بیمه‌نامه درج شده باشد، ذی‌نفع باید مدارک تشخیص هویت خود را ارائه دهد. در صورت نقص عضو و از کارافتادگی، به محض وقوع حادثه، بیمه‌شده به پزشک مراجعه نموده و خود را تحت معالجه قرار می‌دهد و در موعد مقرر بیمه‌گر را مطلع می‌نماید. در صورت نقص عضو و از کارافتادگی دائم (کلی یا جزئی)، میزان و درصد آن را نزد پزشک متعهد بیمه‌گر یا پزشک قانونی، مشخص نموده و مدارک دال بر درصد از کارافتادگی و نقص عضو را به بیمه‌گر ارائه می‌دهد. در صورت بیماری، بیمه‌شده به پزشک مراجعه نموده و خود را تحت درمان قرار می‌دهد و در صورت بستری شدن در بیمارستان باید در موعد مقرر بیمه‌گر را مطلع نماید و پس از پرداخت هزینه مربوطه، صورت حساب بیمارستان را به انضمام نظریه پزشک یا پزشکان معالج در خصوص علت بیماری و شرح معالجات انجام شده دریافت و به بیمه‌گر تسلیم نماید.

۳. تعهد به نفع ثالث

در بیمه حوادث، وجود شخص ثالث، علت عمده انعقاد قرارداد است، همچنین شخص ثالث مطرح در این بیمه، متنوع بوده و ویژگی‌های منحصربه‌فردی دارد به‌گونه‌ای که در سایر قراردادها چنین نیست. نویسندگان، تعهد به نفع شخص ثالث را یکی از استثنائات اصل نسبی بودن اثر قرارداد قلمداد نموده و در مبحث آثار قرارداد مسائل مربوط به آن را مطرح

۴-۲-۴. اثبات وقوع حادثه و وجود ضرر همچنین اثبات ذی‌نفع بودن

یکی از وظایف دیگری که برعهده بیمه‌گذار و برحسب مورد بیمه‌شده و ذی‌نفع استقرار یافته است، تهیه مدارک مورد نیاز یا پاسخ‌گویی به کلیه سؤالات مرتبط با حادثه است که در صورت لزوم توسط بیمه‌گر یا نمایندگی بیمه درخواست یا مطرح می‌شود. همچنین ممکن است، بیمه‌گر یا نماینده‌اش، در ارتباط با وقوع حادثه، درخواست انجام تحقیق و معاینه پزشکی از بیمه‌شده و ذی‌نفع داشته باشند، از این‌رو بیمه‌شده یا

۱. ماده ۲۰ شرایط عمومی بیمه حوادث مقرر می‌دارد: «... ج. بر حسب مورد بیمه‌گذار، بیمه‌شده و یا ذی‌نفع باید مدارک مورد لزوم را به بیمه‌گر تسلیم نموده و به کلیه سؤالاتی که در رابطه با حادثه از ایشان می‌شود، از روی صداقت پاسخ دهند. بیمه‌شده و یا ذی‌نفع ملزم به قبول هرگونه تحقیقات و یا معاینه پزشکی که هزینه آن مورد قبول بیمه‌گر می‌باشد، هستند...»

INSURANCE CLAIM FORM

Insurance Law

CLICK FOR MORE INFORMATION

سمت نمایندگی یا به صورت فصولی، از جانب شخص ثالث قرارداد نمی‌بندد، بلکه بیمه‌گذار و بیمه‌گر اصالتاً برای خود معامله می‌کنند و شخص ثالث نیز کاملاً بیگانه از قرارداد است (کاتوزیان، ۱۳۸۷). تعهد به نفع شخص ثالث با تراضی طرفین، یعنی بیمه‌گذار و بیمه‌گر محقق می‌شود، اما هنگامی که بیمه‌شده منتفع ثالث از بیمه حوادث است، انعقاد قرارداد متوقف بر قبول ثالث خواهد بود^۱، در سایر انواع ثالث نظیر ذی‌نفع در بیمه حوادث و بیمه‌شده در بیمه درمان، انعقاد قرارداد متوقف بر قبول ثالث نیست (صادقی، ۱۳۸۳). حقوقی که برای ثالث ذی‌نفع و بیمه‌شده ایجاد شده برای آن که استوار و پایدار گردد منوط به اعلام قبولی ثالث است (اوبر، ۱۳۷۸)، پس از قبول ثالث، بیمه‌گذار حق حذف و عزل او را ندارد، بنابراین تا هنگامی که ثالث پذیرش خود را اعلام نکند، بیمه‌گذار می‌تواند او را حذف کند. شخص ثالث جهت اجرای مفاد تعهد خود، مدعی و بستانکار بیمه‌گر می‌شود نه بیمه‌گذار (اوبر، ۱۳۷۸).

۳-۲. رابطه شخص ثالث با طرفین قرارداد

اساساً قرارداد بیمه حوادث و درمان همانند سایر قراردادها امری اعتباری است که تحقق آن وابسته به انشای دو اراده بیمه‌گذار و بیمه‌گر است. طرفین عقد

۱. ماده ۲۳ قانون بیمه مقرر می‌دارد: «... بیمه عمر یا بیمه نقصان یا شکستن عضو شخص دیگری در صورتی که آن شخص قبلاً رضایت خود را کتبا نداده باشد، باطل است...».

می‌نمایند (صادقی، ۱۳۸۳؛ کاتوزیان، ۱۳۸۷). این اصل مبتنی است بر اصل استقلال و آزادی فردی در ایجاد روابط حقوقی یعنی اصل حاکمیت اراده که به موجب آن هیچ کس نمی‌تواند اراده خود را بر دیگری تحمیل کند و بدون اینکه طرف دیگر دخالتی داشته باشد، دینی را برعهده او گذارد و یا حقی را برای او به وجود آورد و یا از او سلب نماید. حقوق ایران نیز به تابعیت از قانون مدنی فرانسه و فقه امامیه، این اصل را پذیرفته است. وجود موارد متعددی از قراردادها و شروط ضمن عقد به نفع شخص ثالث و نیز قواعدی که به موجب آن می‌توان بدون دخالت شخص ثالث حقوق و تعهداتی را به سود او به وجود آورد، نشان می‌دهد که اصل نسبی بودن اثر قرارداد اصلی استثنای پذیر است و طرفین قرارداد، بر مبنای قواعد عمومی معاملات، می‌توانند بدون دخالت شخص ثالث به نفع او ایجاد تعهد کنند.

۳-۱. ویژگی تعهد به نفع شخص ثالث

برای ایجاد نهاد حقوقی تعهد به نفع ثالث اعم از بیمه‌شده و ذی‌نفع، وجود پایه قراردادی ضروری است. به این معنی که تعهد به نفع شخص ثالث به صورت ایقاع و تنها با اراده متعهد نیست، بلکه برخاسته از توافق اراده بیمه‌گذار و بیمه‌گر است. بنابراین قرارداد پایه باید واجد شرایط عمومی راجع به صحت و اعتبار قراردادها باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۷). هیچ‌یک از طرفین قرارداد، به

طبق قاعده کلی حاکم بر تعهد به‌نفع ثالث پس از قبول ثالث حق پایدار گردیده و نمی‌توان حق ذکر شده را سلب نمود.

۲-۳. رابطه شخص ثالث و بیمه‌گر

به‌محض انعقاد قرارداد بیمه حوادث و درمان، تعهد به‌نفع ثالث (بیمه‌شده و ذی‌نفع) محقق می‌شود. تعهد به‌نفع شخص ثالث یک رابطه حقوقی مستقیم بین متعهد و شخص ثالث ایجاد می‌کند؛ با وجود اینکه در قرارداد مداخله نداشته است. تا زمانی که ثالث تعهد به‌نفع خود را رد نکرده یا توسط بیمه‌گذار تغییر نیافته، بیمه‌گر متعهد به اجرای تعهد به‌نفع اوست (صادقی‌نشاط، ۱۳۷۲)، اما با وجود این ارتباط مستقیم، ثالث، طرف قرارداد با بیمه‌گر محسوب نمی‌شود؛ زیرا قرارداد بیمه حوادث و درمان با اراده او به‌وجود نیامده است. بنابراین در صورت خودداری بیمه‌گر از اجرای تعهد، ثالث نمی‌تواند قرارداد را فسخ کند (صفایی، ۱۳۸۶)، صرفاً شخص ثالث می‌تواند به بیمه‌گر مراجعه نموده و در صورت لزوم به مرجع قضایی جهت اجبار بیمه‌گر رجوع کند.

۳-۲-۳. رابطه بیمه‌گذار و بیمه‌گر

قرارداد با اراده بیمه‌گذار و بیمه‌گر به‌وجود می‌آید. بیمه‌گذار متعهد به پرداخت حق بیمه به بیمه‌گر است؛ در مواقعی که ذی‌نفع، ثالث منتفع از قرارداد است، تعهد اصلی بیمه‌گر تحت پوشش قراردادن خطراتی است که سلامتی بیمه‌گذار را تهدید می‌کند. اما هنگامی که بیمه‌شده، ثالث منتفع از قرارداد است، تعهد اصلی بیمه‌گر تحت پوشش قراردادن خطراتی است که سلامتی ثالث (بیمه‌شده) را تهدید می‌کند.

۴. نتیجه

در قرارداد بیمه حوادث و درمان، بیمه‌گر و بیمه‌گذار طرفین قرارداد هستند، اما اشخاص ثالث در این قراردادها نیز نقش مهمی دارند. به‌طوری‌که در برخی موارد علت عمده انعقاد قرارداد، اشخاص ثالث هستند. بدین ترتیب در این قراردادها ضمن اختیارات و مسئولیت‌هایی که برای طرفین عقد وجود

کسانی هستند که از تلافی و توافق اراده آنها قرارداد به‌وجود می‌آید. ممکن است بی‌واسطه توسط خود طرفین قرارداد منعقد شود و یا با واسطه منعقد شود. همچنین، در برخی موارد ممکن است طرفین ضمن قرارداد تعهدی نیز به‌نفع شخص ثالث ایجاد نمایند. بیمه حوادث و درمان از جمله قراردادهایی است که ایجاد تعهد به‌نفع شخص ثالث به‌طور مسلم و قطعی در آن وجود دارد؛ بنابراین همیشه دو طرف در این قراردادها نقش دارند که عبارت از بیمه‌گذار و بیمه‌گر است. همچنین شخص ثالث (بیمه‌شده و ذی‌نفع) در آن مطرح هستند.

۱-۲-۳. رابطه بیمه‌گذار با ذی‌نفع و بیمه‌شده

تعهد به‌نفع ثالث در هر حال ریشه قراردادی دارد؛ بنابراین متعهدله واقعی همانا بیمه‌گذار است. اوست که طرف عقد بوده و با متعهد (بیمه‌گر) الزام و التزامی را به‌وجود آورده است. لیکن او تعهدی در برابر ذی‌نفع و بیمه‌شده ندارد بلکه بیمه‌گر متعهد به اجرای تعهد به‌نفع ثالث است (صفایی، ۱۳۸۶)، در صورت خودداری بیمه‌گر از اجرای تعهد، شخص ثالث نمی‌تواند به بیمه‌گذار رجوع کند. همچنین بیمه‌گذار می‌تواند تا زمانی که ذی‌نفع قبولی خود را اعلام ننموده است، ذمه بیمه‌گر را بری کند یا ذی‌نفع را تغییر دهد یا تعداد استفاده‌کنندگان را کم یا زیاد نماید (کاتوزیان، ۱۳۸۷). مطابق اصول حاکم بر تعهد به‌نفع شخص ثالث، قبل از قبول بیمه‌شده، بیمه‌گذار می‌تواند تعهد به‌نفع ثالث را فسخ یا بیمه‌شده را تغییر دهد (صفایی، ۱۳۸۶). اما با توجه به ویژگی بیمه‌شده در بیمه حوادث، در عمل چنین اختیاری از بیمه‌گذار سلب شده است؛ زیرا ایجاد تعهد به‌نفع ثالث منوط به قبول کتبی ثالث در هنگام قرارداد است. از طرفی به‌محض انعقاد قرارداد بیمه درمان، اجرای تعهدات بیمه‌گر در تحت پوشش قراردادن بیماری‌هایی که سلامت بیمه‌شده را تهدید می‌کند، آغاز شده است؛ بنابراین شروع اجرای تعهدات به منزله قبول ضمنی بیمه‌شده تلقی می‌گردد.

- مرکزی ج.ا.، تهران، چ ۲، صص ۹-۵۸ و ۹۴.
۵. بابایی، ایرج ۱۳۸۶، حقوق بیمه، سمت، تهران، چ ۶، صص ۲-۹۱ و ۸-۱۰۵.
۶. بو، روژه ۱۳۸۷، حقوق بیمه، ترجمه حیاتی، محمد، بیمه مرکزی ج.ا.، تهران، چ ۲، صص ۹۸ و ۱۰۲.
۷. صادقی، محمود ۱۳۸۳، *تعهد به نفع شخص ثالث*، امیر کبیر، تهران، ص ۷۹، ۱۹۵.
۸. صادقی نشاط، امیر ۱۳۷۲، 'غرر و شرط به نفع شخص ثالث در بیمه عمر: حقوق مدنی - حقوق بیمه'، *فصلنامه صنعت بیمه*، ش ۴، صص ۴۱-۳۵.
۹. صفایی، حسین ۱۳۸۶، *دوره مقدماتی حقوق مدنی*، میزان، تهران، چ ۲، صص ۴-۱۷۳.
۱۰. قانون آئین دادرسی مدنی
۱۱. قانون بیمه
۱۲. قانون مدنی
۱۳. کاتوزیان، ناصر ۱۳۸۷، *حقوق مدنی قواعد عمومی قراردادها*، تهران، چ ۳، صص ۵۵-۳۱۴.
۱۴. محمود صالحی، جان علی ۱۳۸۴، *حقوق بیمه*، پژوهشکده بیمه، تهران، چ ۲، ص ۱۵۶.

دارد اشخاص ثالث نیز امتیازات و تعهداتی نسبت به طرفین قرارداد دارند. از جمله تعهدات بیمه گر، اعطای تأمین و پرداخت سرمایه و خسارت به بیمه گذار و تحت شرایطی به بیمه شده و ذی نفع است و تعهدات بیمه گذار، اظهار خطر موضوع عقد بیمه در زمان انعقاد عقد، پرداخت حق بیمه، اظهار تغییر خطر در اثنای مدت قرارداد و همچنین انجام وظایفی مرتبط با تحقق حادثه است که در مورد آخرین وظیفه بیمه گذار، هم زمان وظایفی برعهده شخص ثالث گذاشته است. با توجه به ورود شخص ثالث در این قراردادها، اشخاص ثالث با بیمه گذار و بیمه گر رابطه خاصی دارند و تعهد به نفع شخص ثالث ویژگی منحصر به فردی دارد.

منابع

۱. آیین نامه شماره ۲۳، شرایط عمومی بیمه حوادث.
۲. آیین نامه شماره ۴۳، شرایط عمومی بیمه گروهی مازاد درمان.
۳. اسکینی، ربیعا ۱۳۷۴، *حقوق تجارت: برات، سفته، قبض انبار، اسناد در وجه حامل و چک*، سمت، تهران، چ ۲، صص ۶ و ۲۲۱.
۴. اوپر، ژان لوک ۱۳۷۸، *بیمه عمر و سایر بیمه های اشخاص*، ترجمه محمود صالحی، جان علی، بیمه